

group training and of extended mitt use. *Clinical Rehabilitation*. 2006. Mar. 20 (3). P. 218–228.

9. Golyk V. Features of physical rehabilitation of the persons after a postered traumatic brain injury. *Journal of Education, Health and Sport*. 2017. 7(1). P. 744-753.

10. Gottshall K. Vestibular rehabilitation after mild traumatic brain injury with vestibular pathology. *NeuroRehabilitation*. 2011. Vol. 29, no. 2. P. 167-171.

11. Johnson L., Weinberg A. Cognitive Rehabilitation Approaches to Traumatic Brain Injury: A Review of Efficacy and Outcomes. *Medical Research Archives*. т. 11. 2023. № 8.

12. Kitago T., Krakauer J. W. Motor learning principles for neurorehabilitation. *Handb Clin Neurol*. 2013. Vol. 110. P. 93–103.

13. Korshnyak V. O., Stoyanov A. N., Ostapenko I. O., Hruzevskiy O. A. The use of sensory deprivation in patients with long-term consequences of mild combat traumatic brain injury. *Medical Science of Ukraine*. 2020. Vol. 17, №. 4. P. 11-17.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).105](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).105)

Сущенко Л. П.,

<https://orcid.org/0000-0002-2461-3739>

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
фізкультурно-спортивної реабілітації та
спортивних і рухливих ігор,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Демчук М. О.,

магістрант освітньо-професійної програми «Фізкультурно-спортивна реабілітація»

Філатова З. І.,

<https://orcid.org/0000-0002-6053-9601>

доцент, кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри фізкультурно-спортивної реабілітації
та спортивних і рухливих ігор,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ФІЗКУЛЬТУРНО СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ У РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ЦЕНТРІ

Кількість дітей, що страждають від часткової або повної втрати слуху, за даними ВООЗ, неупинно зростає. Ця тенденція викликає занепокоєння, адже така особливість перешкоджає загальному розвитку дитини та її соціальній адаптації. Метою статті було охарактеризувати особливості фізкультурно-спортивної реабілітації підлітків з порушеннями слуху у реабілітаційному центрі. Проаналізовано наукові публікації щодо фізкультурно-оздоровчої реабілітації дітей, що мають часткову або повну втрату слуху. Виявлено ефективність занять фізичними вправами, масажу, використання технічних засобів реабілітації, методів корекції рухових порушень, навчання плаванню та активізації пізнавальної діяльності. Вказано, що порушення слуху призводить до недорозвинення мови, уповільнення або специфічного розвитку інших функцій, пов'язаних з постраждалою, що гальмує психічний розвиток в цілому, також характерно недорозвинення у функціонуванні одних органів чуття та відносно збереження інших. Виявлено кореляцію між порушеннями слуху та особливостями розвитку емоційної сфери, уваги, пам'яті та мислення. Вказано, що такі особливості негативно впливають на якість життя дитини, особливо підліткового віку, адже цей етап вважається критичним етапом онтогенезу. Увагу акцентовано на тому, що сучасна українська державна політика спрямована на становлення та посилення демократичних егалітарних установок, а також визнання кожної особи незалежно від її фізичного, психічного чи інтелектуального стану, внаслідок чого відбувається розширення інфраструктури соціально-реабілітаційних установ на допомогу сім'ї, яка виховує дитину з обмеженими можливостями. Реалізації цієї стратегії полягає у розробці процесу реабілітації, що враховує індивідуальні можливості кожної дитини з проблемами у фізичному, інтелектуальному, соціальному, психологічному статусі. Зроблено висновок про необхідність розробки програми фізкультурно-спортивної реабілітації для підлітків з порушеннями слуху у реабілітаційному центрі.

Ключові слова: фізкультурно-спортивна реабілітація, підлітки, порушення слуху, реабілітаційний центр.

Sushchenko Liudmyla, Demchuk Maksym, Filatova Zoya. Features of physical education and sports rehabilitation for teenagers with hearing impairments. The number of children suffering from partial or complete hearing loss is steadily increasing according to the Worldwide organization protection health. This trend is a cause for concern, as this condition can hinder a child's overall development and social adaptation. The aim of this article was to characterize the features of physical and sports rehabilitation for adolescents with hearing impairments. Scientific publications on physical and health rehabilitation of children with partial or complete hearing loss were analyzed. The effectiveness of physical exercises, massage, the use of technical rehabilitation means, methods of correction of motor disorders, swimming training, and activation of cognitive activity were revealed. It was indicated that hearing impairment leads to underdevelopment of speech, slowing down or specific development of other functions associated with the affected organ, which slows down mental development as a whole. Underdevelopment in the functioning of some sensory organs and the relative preservation of others are also characteristic. A correlation was found between hearing impairments and the characteristics of the development of the emotional sphere, attention, memory, and thinking. Such features negatively affect the quality of life of a child, especially during adolescence, since this stage is considered critical. Attention is drawn to the fact that modern Ukrainian state policy is aimed at the formation and strengthening of democratic egalitarian attitudes, as well as the

recognition of each person regardless of their physical, mental, or intellectual state. This leads to the expansion of the infrastructure of social rehabilitation institutions to help families raising children with disabilities. The implementation of this strategy lies in the development of a rehabilitation process that takes into account the individual capabilities of each child with problems in physical, intellectual, social, and psychological status. The conclusion was made about the necessity and relevance of developing a program of physical and sports rehabilitation for adolescents with hearing impairments.

Key words: physical and sports rehabilitation, teenagers, hearing impairments, rehabilitation center.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, невпинно зростає тенденція до збільшення кількості осіб з порушенням слуху. Наразі у світі зафіксовано більше 360 мільйонів людей, що мають часткову або повну втрату слуху, з яких близько 32 мільйони – це діти, віком до 15 років. В Україні налічується близько 5 мільйонів людей, які мають порушення слуху, у світі – 466 мільйонів. Втрата слуху буває вроджена та набута. Порушення слуху перешкоджають загальному розвитку дитини та її соціальній адаптації, тому рання діагностика та розвиток системи навчально-виховної роботи набувають практичної значущості. Конституцією України та рядом нормативно-правових документів гарантується надання право на рівний доступ до якісної освіти та навчання за місцем проживання усім дітям без винятку. У зв'язку з цим набуває актуальності питання соціалізації, адаптації та реабілітації дітей та підлітків з порушеннями слуху.

Вітчизняні та зарубіжні науковці (Н. Байкіна [1], Т. Дегтяренко [2], В. Дуб [3], М. Житовоз [4], Є. Макарова [9], Р. Руденко [12], О. Щуцька [13], S.D. Antia, M.S. Stinson, M.G. Gaustad [14] та ін.) присвятили достатню кількість наукових досліджень проблемі фізкультурно-спортивної реабілітації.

Значний внесок у розроблення теоретико-методичних основ корекційно-педагогічного процесу з фізичного виховання дітей зі стійкими порушеннями слуху (категорії глухих і слабочуючих) віком 7-16 років здійснила професор І.М. Ляхова [7, 8]. У наукових працях вченою висвітлено цілу низку аспектів, що відбивають особливості психофізичного і мовленнєвого розвитку зазначеного контингенту осіб, визначено слабкі сторони у розвитку їхніх рухових здібностей, особливості корекції рухових порушень і організації взаємодії вчителя фізичної культури з такими дітьми на навчальних та позанавчальних формах занять, що є особливо корисним при проведенні фізкультурно-спортивної реабілітації підлітків з порушеннями слуху у реабілітаційних центрах.

Мета статті: охарактеризувати особливості фізкультурно-спортивної реабілітації підлітків з порушеннями слуху у реабілітаційному центрі.

Виклад основних результатів дослідження. А.В. Замша визначає, що, підлітковий вік, через неоднозначний перебіг процесу психологічного дорослішання і статевого дозрівання дитини, є кризовим, критичним періодом онтогенезу [5].

Вчені вказують, що діти з порушеннями слуху мають знижений обсяг уваги, меншу стійкість, більшу стомлюваність та розглядають причини падіння слуху зв'язку з утрудненням проведення звуку: усунення в гірший бік кровопостачання лабіринту, зміни барабанної перетинки, тугорухливість суглобів слухових кісточок, втрата еластичності кільцеподібної зв'язки стремена. Як вважає Л.М. Мельниченко, сенсоневральні порушення слуху мають місце, коли є ушкодження, дисфункції, недорозвинення та інші патологічні зміни [10].

Н.Г. Пахомова визначила, що причини порушень слуху можуть бути вродженими та набутими. До вроджених порушень слуху часто призводять інфекційні захворювання матері під час вагітності, вірусні інфекції (кір, грип), також хімічні речовини: алкоголь, який вживається матір'ю під час вагітності, з лікарських речовин - стрептоміцин і хінін [11].

На нашу думку, порушення слуху має значний вплив на особливості формування дитини, зокрема це стосується розвитку вищих психічних функцій, що визначає якість життя.

Р.Є. Руденко зазначив що, психічна діяльність особистості з повною або частковою втратою слуху спрощується, реакції на зовнішні впливи стають менш складними і різноманітними, через обмеження зовнішніх впливів та контактів із навколишнім світом [12].

Л.М. Мельниченко визначає особливості пам'яті, які полягають у тому, що образна пам'ять розвинена краще, ніж словесна : потрібно набагато більше часу на запам'ятовування матеріалу та обов'язкова опора на наочність [10].

Ю.В. Кушнір і П.В. Кушнір досліджували особливості розвитку емоційної сфери і вказали такі діти не завжди розуміють ситуації, в яких відбувається дія, і емоційні прояви оточуючих і тому не мають змоги повноцінно співпереживати їм [6].

S.D. Antia, M.S. Stinson, M.G. Gaustad зазначили що, система фізкультурно-спортивної реабілітація реалізується в комплексній діяльності, що включає організаційні, економічні, містобудівні, власне реабілітаційні дії та здійснюється державними, муніципальними органами, установами соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, інших сфер, у співпраці з недержавними органами [14].

Т. Дегтяренко досліджує що, у сфері фізкультурно-спортивної діяльності для людей з порушеннями слуху характерними є погіршення їх фізичних якостей, обмеження рухової активності [2]. Тому в системі комплексної реабілітації та соціальної адаптації дітей та підлітків з порушеннями слуху важливе місце відводиться використанню засобів і методів фізичної культури та спорту, руховим, гігієнічним і загартувуючим заходам.

В. Дуб визначає розвиток життєздатності й самореалізацію як індивідуально та соціально-значущий суб'єкт через забезпечення оптимального режиму функціонування та гармонізації відпущених природою та наявних тілесно-рухових характеристик та духовних сил метою процесу реабілітації дитини (підлітка) з порушеннями слуху засобами фізичної культури та спорту [3].

На думку Н. Байкіної, основними видами руху, які є життєво важливими руховими вміннями є вправи швидкісно-силового характеру: біг, стрибки, метання [1]. На етапі початкової підготовки важливо навчити дітей правильно і впевнено виконувати ці рухи у побутовому житті

Т. Дегтяренко підкреслює, що різні види бігу, метання, стрибки, вправи з м'ячами (тенісними, волейбольними, набивними) є засобами розвитку швидкісно-силових якостей у корекційному процесі [2].

М.П. Житовоз вважає, що основними методами є ігровий та змагальний, які можуть включати рухливі ігри, сюжетні ігрові композиції, кругову форму організації занять, естафети та ін. Заняття мають містити елементи навчання програмним видам вправ [4].

Висновки. На основі дослідження наукової літератури з фізкультурно-спортивної реабілітації з'ясовано її важливість та ефективність. Виявлено, що наразі існує недостатня кількість досліджень, що присвячені роботі з підлітками з частковою або повною втратою слуху. Акцентовано увагу на тому, що засоби з фізкультурно-спортивної реабілітації відіграють ключову роль у корекційно-розвивальній роботі з дітьми, що мають порушення слуху. Дієвість застосування занять фізичними вправами, масаж, використання технічних засобів реабілітації, методи корекції рухових порушень, навчання плаванню та активізація пізнавальної діяльності є підтвердженою. Вказано, що застосування засобів фізкультурно-спортивної реабілітації стимулюють морффункціональні зміни в організмі підлітка, формуються його фізичні якості та здібності.

Перспективи подальших досліджень визначаємо у подальшому вивченні проблеми фізкультурно-спортивної реабілітації підлітків з порушенням слуху у реабілітаційному центрі, адже ця тема потребує подальших досліджень, незважаючи на усі наявні підходи. Особливо актуальною є розробка програми фізкультурно-спортивної реабілітації, яка буде давати позитивний результат щодо покращення якості життя підлітків, що мають вади слуху, спираючись на індивідуальний підхід у реабілітаційному центрі.

Література

1. Байкіна Н.Г., Кульбіда С.В. Мовне забезпечення корекційного процесу на навчально-тренувальних заняттях із глухими підлітками. Індив. методики адаптивної фізичної культури для осіб із сенс. порушеннями: навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 425 с.
2. Дегтяренко Т.М. Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегія управління : монографія. Суми : Університетська книга, 2011. 401 с.
3. Дуб В. Реабілітаційна психологія : методичні матеріали. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2017. 92 с.
4. Житовоз М.П. Методика навчання техніки фізичних вправ студентів з порушеннями слуху в інклюзивному закладі вищої освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02. Чернігів, 2021. 20 с.
5. Замша А.В. Психологічні детермінанти інтелектуального розвитку підлітків з порушеннями слуху: автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.08. Київ, 2015. 20 с.
6. Кушнір Ю.В., Кушнір П.В. Психодіагностика. Донецьк : Вид-во КиЦ, 2014. 346 с.
7. Ляхова І.М. Корекційно-педагогічні основи фізичного виховання дітей зі зниженим слухом (теоретико-методичний аспект) : монографія. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2005. С. 162-205.
8. Ляхова І.М. Особливості взаємодії вчителя фізичної культури з учнями, які мають стійкі порушення слуху. *Здоров'я, фізичне виховання і спорт: перспективи та кращі практики: матеріали IV Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. 16-17 травня, 2023 р., Київ / Київ. ун-т імені Бориса Грінченка; за заг. ред. О. В. Ярмолюк. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2023. С. 31-37.*
9. Макарова Е. В. Фізична реабілітація в загальній структурі соціальної адаптації студентів із інвалідністю: дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.03. Київ, 2013. 485 с.
10. Мельниченко Л. М. Практична психологія в системі соціальної роботи: навч.метод. посіб. Київ, Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. 111 с.
11. Пахомова Н. Г., Кононова М. М. Спеціальна психологія: навч. посіб. Полтава : АСМІ, 2016. 359 с.
12. Руденко Р. Є. Фізична реабілітація спортсменів з інвалідністю : монографія. Львів : ЛДУФК ім. І. Боберського, 2021. 335 с.
13. Щуцька О. І. Досвід навчально-реабілітаційних центрів як здобуток спеціальної освіти України. *Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі: матеріали III Міжнародної науково-практ. конференції (18.04.2018, м. Суми). Суми: Вид-во СДПУ ім. А.С. Макаренка, 2018. С. 319-323.*
14. Antia S.D., Stinson M.S., Gaustad M.G.. Developing membership in the education of deaf and hard-of-hearing students in inclusive settings. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 2012. Vol. 7. P. 214-229.

References

1. Baikina N.H., Kulbida S.V. (2014). *Movne zabezpechennia korektsiinoho protsesu na navchalno-trenavalnykh zaniattakh iz hlukhymy pidlitkamy. Indyv. metodyky adaptyvnoi fizychnoi kultury dlia osib iz sens. porushenniamy: navch. posib.* Zaporizhzhia 425 s.
2. Dehtyarenko T.M. (2011). *Korektsiino-reabilitatsiina diialnist: stratehiia upravlinnia : monohrafiia.* Sumy : Universtyetska knyha 401 s.
3. Dub V. (2017) *Reabilitatsiina psykholohiia : metodychni materialy.* Drohobych : Redaktsiino-vydavnychiy viddil Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. 92 s
4. Zhytovoz M.P. (2021). *Metodyka navchannia tekhniky fizychnykh vprav studentiv z porushenniamy slukhu v inkluzyvnomu zakladi vyshchoi osvity. (PhD dissertation) Theses.* Chernihiv. 20 s.
5. Zamsha A.V. (2015). *Psykholohichni determinanty intelektualnoho rozvytku pidlitkiv z porushenniamy slukhu. (PhD dissertation) Theses.* Kyiv.20 s.
6. Kushnir Yu.V., Kushnir, P.V. (2014). *Psykhodiahnostyka.* Donetsk : Vyd-vo KyTs 346 s.

7. Liakhova I.M. Korektsiino-pedahohichni osnovy fizychnoho vykhovannia ditei zi znyzhenym slukhom (teoretyko-metodychnyi aspekt) [Correctional and pedagogical bases of physical education of children with hearing impairment (theoretical and methodological aspect)]: monohrafiia. Zaporizhzhia : 2005. S. 162-205.
8. Liakhova I.M. Osoblyvosti vzaiemodii vchytelia fizychnoi kultury z uchniamy, yaki maiut stiiki porushennia slukhu. [Peculiarities of interaction between physical education teacher and students with persistent hearing impairment] Zdorovia, fizychno vykhovannia i sport: perspektyvy ta krashchi praktyky: materialy IV Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi onlain-konferentsii. 2023. Kyiv 2023. S. 31-37.
9. Makarova E.V. (2013). Fizychna reabilitatsiia v zahalnyi strukturi sotsialnoi adaptatsii studentiv iz invalidnistiu. (PhD dissertation) *Theses*. Kyiv 485 s.
10. Melnychenko L.M. (2016) *Praktychna psykholohiia v systemi sotsialnoi roboty: navch.-metod. posib*. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova 111 s.
11. Pakhomova N.H., Kononova M.M. (2016) *Spetsialna psykholohiia: navch. posib*. Poltava : ASMI 359 s.
12. Rudenko R.Ye. (2021). *Fizychna reabilitatsiia sportsmeniv z invalidnistiu : monohrafiia*. Lviv : LDUFK im. I. Boberskoho 335 s.
13. Shchutka O.I. (2018). Dosvid navchalno-reabilitatsiinykh tsentriv yak zdobutok spetsialnoi osvity Ukrainy. *Korektsiino-reabilitatsiina diialnist: stratehii rozvytku u natsionalnomu ta svitovomu vymiri: materialy III Mizhnarodnoi naukovy-prakt. Konferentsii*. Sumy: Vyd-vo SDPU imeni A.S. Makarenka 319-323.
14. Antia S.D., Stinson M.S., Gausta, M.G. (2012). Developing membership in the education of deaf and hard-of-hearing students in inclusive settings. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. Vol. 7. 214-229.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).106](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).106)
УДК 57.01 7.7:616-001:796

Тимочко-Волошин Р. І.,
<https://orcid.org/0000-0002-5858-3101>
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри біохімії та гігієни,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, м. Львів
Гащишин В. Р.,
<https://orcid.org/0000-0001-6518-9578>
кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри біохімії та гігієни,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, м. Львів
Борецький Ю. Р.,
<https://orcid.org/0000-0001-7892-8915>
доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри біохімії та гігієни,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів

ПОРУШЕННЯ МЕТАБОЛІЗМУ СПОЛУЧНОЇ ТКАНИНИ, ЯКІ МОЖУТЬ ВПЛИВАТИ НА ТРАВМАТИЗМ ТА ІНШІ РИЗИКИ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ СПОРТОМ І ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Мета статті: здійснити теоретичний аналіз даних наукової літератури щодо порушень метаболізму сполучної тканини, зокрема дисплазії сполучної тканини, які можуть бути причиною підвищеного травматизму та інших негативних наслідків для здоров'я при виконанні фізичних навантажень різної спрямованості. У статті коротко описані зміни структурних елементів та метаболізму сполучної тканини, які можуть призвести до порушення основних її функцій. Найчастіше такі зміни, за даними наукової літератури, описуються терміном «дисплазія сполучної тканини» і характеризують множину всіх проявів з боку більшості органів і систем організму. Наявність диспластичних змін сполучної тканини можуть слугувати передумовою розвитку багатьох морфофункціональних зрушень, дезадаптаційних змін та розвитку патологічних станів організму спортсменів та осіб, що займаються фізичною культурою. На фоні проявів дисплазії сполучної тканини часто виникають вивихи, підвищені суглобів, епізодичні артралгії, тендиніти, бурсити, епіконділіти, тунельний синдром, протрузії міжхребцевих дисків, різноманітні деформації скелету, варикозна хвороба нижніх кінцівок, зниження показників аеробної продуктивності, а також випадки виникнення раптової серцевої смерті у спорті. Таким чином, своєчасне виявлення маркерів дисплазії сполучної тканини дозволить раціонально підібрати (запланувати) фізичні навантаження, щоб запобігти випадкам травматизму та розвитку інших патологічних станів у осіб, що займаються спортом і фізичною культурою. **Висновки.** Дослідження складної морфології та регуляції метаболізму сполучних тканин дозволяє зрозуміти численні механізми патогенезу її дисплазії, які пов'язані як і з порушенням синтезу колагену та фібриногенезом, так і зі змінами його біодеградації. Подальші дослідження молекулярно-генетичних особливостей сполучних тканин можуть відкрити широкі можливості для своєчасної діагностики дисплазії сполучних тканин і профілактики травматизму та інших ризиків під час занять спортом і фізичною культурою.

Ключові слова: дисплазія сполучної тканини, травматизм, спорт, фізична культура.